

Høyesterett
Postboks 8016 Dep
0030 Oslo

Bergen, 28. mai 2025

Oppdragsansvarlig advokat: Maria Hessen Jacobsen
3444597.1

SLUTTINNLEGG
TIL
HØYESTERETT

Sak nr. 25-048304STR-HRET

Ankende part: Oslo statsadvokatembeter
Prosessfullmektig: statsadvokat Stian F. Hermansen

Ankemotpart: A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, og M
Prosessfullmektig: advokat Maria Hessen Jacobsen

Saken gjelder: Ytrings- og forsamlingsfriheten etter EMK artikkel 10 og 11

1 INNLEDNING

Det vises til saksforberedende møte, hvor det ble gitt frist til 28. mai 2025 for å inngi sluttinnlegg.

2 PÅSTAND

Denne side vil legge ned slik

PÅSTAND:

1. Anken forkastes.
2. Subsidiært, lagmannsrettens dom, med ankeforhandling, oppheves.

3 PÅSTANDSGRUNNLAG OG RETTSREGLER

3.1 Innledning

Det gjøres gjeldende at de siktede må frifinnes, ettersom straff, i tillegg til de øvrige statlige inngrepene i de siktedes ytrings- og forsamlingsfrihet i saken, vil utgjøre en krenkelse av deres rettigheter etter EMK artikkel 11 jf. artikkel 10.

3.2 Sakens bakgrunn

Oslo politidistrikt utferdiget 22. November 2023 for overtredelse av politiloven § 30 jf. § 5, overfor 13 demonstranter, benevnt som «de siktede». Grunnlaget for forelegget er at de siktede unnlot å etterkomme pålegg om å forlate Olje- og energidepartement i Akersgata 51, mandag 27. februar 2023 kl. 01.55. De siktede utøvde sin ytrings- og forsamlingsfrihet jf. EMK artikkel 11.

De siktede vedtok ikke foreleggene i saken, og saken ble bragt inn for Oslo tingrett, som avsa dom på frifinnelse under dissens. En dommer, fagdommeren, mente de tiltalte burde dømmes, men gis straffeutmålingsutsettelse. Etter anke fra påtalemyndigheten ble de tiltalte frifunnet av et bestemmende mindretall i lagmannsretten. Flertallet mente de burde dømmes i tråd med påtalemyndighetens påstand.

De siktedes opphold i departementets lobby var foranlediget av Regjeringens langvarige manglende oppfølging av Høyesteretts dom i HR-2021-1975-S (“Fosen-dommen”) som stadfestet at vedtaket om tillatelse til vindkraftutbygging på Fosen var ugyldig fordi utbyggingen krenket reindriftssamers rett til utøvelse av kultur jf. SP artikkel 27. De fleste demonstrantene er samiske, med noen støttepersoner fra Natur og Ungdom. Demonstrasjonen ble ansett som en siste utvei etter at en rekke ulike forsøk på å få Regjeringen til å respektere dommen var feilet, og var ledd i en markering av at det var gått 500 dager uten at dommen var fulgt opp.

Den manglende oppfølgingen skapte en tillitskrise, rokket ved respekten for rettsstaten og storsamfunnet, og den skapte en følelse av avmakt i det samiske miljøet jf. lagmannsrettens

dom side 7-8. Aksjonen fikk stor oppslutning og som lagmannsretten legger til grunn som utvilsomt, var det en direkte årsakssammenheng mellom aksjonen i foreliggende sak og Regjeringens beklagelse og erkjennelse av et pågående menneskerettsbrudd kort tid etter. Det er enighet om lagmannsrettens fremstilling av sakens faktum i pkt. 2. Høyesterett må bygge på beskrivelsen av sakens faktiske forhold som gjengitt i lagmannsrettens dom, samt flertallets og mindretallets beskrivelser av sakens faktiske forhold lest i sammenheng. De faktiske forhold lagmannsrettens frifinnende dom bygger på, må ligge uprøvd til grunn for Høyesteretts behandling, jf. strpl. § 306 annet ledd.

Hvor lagmannsrettens bestemmende mindretalls bevisvurderingsresultat skiller seg fra flertallets, må mindretallets legges til grunn. Dette inkluderer mindretallets vurdering av hvilke forstyrrelser demonstrasjonen i departementet utgjorde, vurderingen av hvilken faktisk risiko det var for at demonstrantene ville forstyrre den alminnelige ro og orden og vurderingen av politiets formål med å innbringe demonstrantene.

3.3 Generell rettsanvendelse

Saken omhandler rekkevidden av vernet av ytrings- og forsamlingsfriheten under EMK artikkel 10 og 11. Prinsippene fastlagt i HR-2022-981-A (XR-1) og HR-2023-604-A (XR-2) må ligge til grunn for vurderingene i saken. Særlig relevant er XR-2 avsnitt 37 og 38. Avgjørelsene bygger på at det skal foretas en proporsjonalitetsvurdering hvor ytrings- og forsamlingsfrihetens betydning i et demokrati og i rettsstaten vurderes opp mot de hensyn som begrunner inngrep i disse rettighetene, se XR-1 avsnitt 26. I saken er det ordenshensyn som begrunner straff for overtredelse av politiets pålegg.

Terskelen for at en straffesanksjon ovenfor fredelige demonstranter skal kunne rettferdiggjøres, er omhandlet i Høyesteretts dommer i XR-1 og XR-2, som uttaler at det må kreves særlig gode grunner («particular justification»). Fordi retten til forsamlingsfrihet er fundamental i et demokratisk samfunn, må reglene om inngrep i denne retten «be narrowly interpreted», samtidig som statene har «a certain but not unlimited margin of appreciation» når EMD behandler spørsmålet, jf. Kudrevičius avsnitt 142.

Momentene som er angitt i XR-2 avsnitt 38 danner utgangspunkt for vurderingen.

Det er tilsynelatende uenighet knyttet til forståelsen av momentet «effektive alternative ytringsmåter». Fra siktedes side vil det anføres at det må foretas en vurdering av de øvrige rettslige og politiske virkemidler som sto til siktedes disposisjon, herunder om disse på en effektiv måte har kunnet ivareta siktedes rettigheter, se Kudrevičius mot Litauen avsnitt 168, Chernega mfl. mot Ukraina avsnitt 243-246, sammen med Rt. 1971 s. 1120 (Mardøla), Rt. 1981 s. 21 (Alta) og Rt. 2011 s. 1699 (Ren Oslofjord).

Det fremkommer i XR-2 avsnitt 38 at momentlisten ikke er uttømmende. Det vil i tillegg til de momenter XR-2 avsnitt 38 nevner, gjøres gjeldende at retten kan tillegge den særskilte bakgrunnen for og formålet med demonstrasjonene vekt i forholdsmessighetsvurderingen. Dette rokker ikke ved prinsippet i XR-1 avs. 64 om at reaksjonsfastsettingen ikke bør være avhengig av om retten er enig eller uenig i det politiske budskapet. Det er for det første et skille mellom rene politiske ytringer og ytringer om respekt for maktfordeling og domstolsavgjørelser. Ytringer i “serious matters of public interest” er i kjernen av vernet, noe

som påvirker terskelen for inngrep, jf. Sergey Kuznetsov mot Russland, 10877/04 (2009) avsnitt 47. Dette påvirker hvilken grad av toleranse staten må utvise. Domstolen kan videre veklegge sakens bakgrunn i vurderingen av alternative effektiv ytringsmåter, og legge noe vekt på resultatene av ytringen i vurderingen av effektive alternative ytringsmåter, jf. Chernega mfl. mot Ukraina, 74768/10 (2019).

Videre vil det gjøres gjeldende at det må få betydning i den samlede forholdsmessighetsvurderingen at de siktede representerer et urfolk og en nasjonal minoritet. Staten er pålagt å sikre det samiske folket, deres kultur, livsgrunnlag og deres rettigheter. Forpliktelsene følger både av Grunnloven § 108, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), ILO-konvensjon nr. 169, og FNs erklæring om urfolks rettigheter (UNDRIP). Samer som urfolk og som nasjonal minoritet er sikret særlig ytringsfrihetsvern gjennom internasjonale konvensjoner, som Europarådets rammekonvensjon for beskyttelse av nasjonale minoriteter, samt gjennom EMKs beskyttelse av særlig sårbare grupper jf. Horvath og Kiss mot Ungarn avsnitt 102. Grunnloven § 108 krever at staten særlig beskytter den samiske deltagelsen i samfunnsprosesser som berører dem, herunder ved å legge til rette for at de effektivt og reelt kan utøve sin ytrings- og forsamlingsfrihet.

Proporsjonalitetsvurderingen må ta hensyn til myndighetenes samlede tiltak, før, under og etter demonstrasjonen jf. XR 1 avsnitt 24. Det må i denne saken særlig vurderes om frihetsberøvelsen i form av innbringelse var lovlig. Dersom demonstranter er blitt utsatt for en ulovlig frihetsberøvelse, vil det normalt føre til frifinnelse i straffesaken jf. HR-2024-2167-A (XR-7) avsnitt 52 jf. avsnitt 55.

Vurderingen av innbringelsens lovlighet må vurderes ut fra det påberopte rettsgrunnlaget for denne, jf. XR-7 avsnitt 37 flg.

EMK artikkel 5 første ledd bokstav b åpner for frihetsberøvelse hjemlet i lov for å sikre oppfyllelsen av lovpålagte plikter, se også XR-7 avsnitt 39 og 40. Frihetsberøvelsen må være direkte rettet mot å sikre oppfyllelse av en forpliktelse som personen inntil da har unnlatt å oppfylle jf. S., V., og A. mot Danmark, [GC] 35553/12, 36678/12 and 36711/12 (2018) avsnitt 80. Grunnlaget for frihetsberøvelsen opphører i det forpliktelsen er oppfylt, sml. Ishkhanyan mot Armenia, 5297/16, (2025) avsnitt 157.

For å være i tråd med EMK art 5 første ledd bokstav b må videre frihetsberøvelse etter at forpliktelsen er oppfylt bygge på enten om det er tvil rundt hvorvidt forpliktelsen er oppfylt eller om det foreligger andre forpliktelser som kan begrunne videre frihetsberøvelse, sml. XR-7 avsnitt 41. Retten må foreta en detaljert analyse av hvilke forpliktelser nasjonal lov pålegger vedkommende, herunder hvilke konkrete pålegg politiet eventuelt har gitt i situasjonen.

Uansett krever EMD videre at frihetsberøvelsen må være nødvendig og proporsjonal ut fra formålet som begrunner iverksettelsen eller forlengelsen av frihetsberøvelsen.

Frihetsberøvelsen skal være en «last resort» jf. S., V., og A., mot Danmark avsnitt 77.

Terskelen for dette er altså høy, sml. også enda ikke rettskraftige Bogay mfl. mot Ukraina, 28283/18, 2025 avsnitt 89-91, jf. avsnitt 6-12.

3.4 Konkret rettsanvendelse

I saken ble det gjort inngrep i forsamlingsfriheten da demonstrantene fikk pålegg om å forlate departementets lokaler, da de ble båret ut av departementet, da de ble underlagt frihetsberøvelse i form av innbringelse til politistasjonen, og da de ble gitt forelegg.

Demonstrantene ble også underlagt andre relevante begrensninger da de satt i departementet. På grunnlag av de rettslige utgangspunktene omtalt i punkt 3.3, må det legges til grunn at de samlede tiltakene vil medføre en krenkelse av de siktedes ytrings- og forsamlingsfrihet.

Det vises særlig til at de siktede ikke hadde alternative effektive midler som kunne sikre at Høyesteretts dom HR-2021-1975-S ble gjennomført. En samlet lagmannsrett var enige om at demonstrasjonen var avgjørende for at Regjeringen fulgte opp Høyesteretts dom. Politiets pålegg og senere utbæring ble gjort på en unødvendig belastende måte. Lagmannsretten la til grunn at demonstrasjonen utgjorde «liten eller ingen» forstyrrelse av departementets drift, var rettet mot det ansvarlige departement, var fullt ut fredelig, og utgjorde ingen sikkerhetsrisiko.

Hensynet til respekt for politiets pålegg er ivaretatt gjennom bruk av tvangsmidler i form av fysisk maktbruk ved utbæringen av demonstrantene. De ordenshensyn som taler for at unnlatelse av å etterleve politiets pålegg skal håndheves med straff, i tillegg til bruk av fysisk makt, kan ikke tillegges avgjørende betydning opp mot viktigheten av ytrings- og forsamlingsfriheten i saken.

Det må legges vekt på at innbringelsen ikke var i samsvar med lov, og heller ikke i samsvar med de øvrige kravene etter EMK artikkel 5 nr. 1. Vilkåret i politiloven § 8 første ledd nr. 2 om «skjellig grunn» til å frykte en ordensforstyrrelse var ikke oppfylt. Forpliktelsen om å forlate lokalet var ikke lenger relevant når demonstrantene var båret ut, og det ikke var tvil om at forpliktelsen til å følge pålegget om å fjerne seg var oppfylt.

Det forelå ingen øvrige lovhjemlede forpliktelser, hverken generelle eller konkrete, som regulerte de siktedes opptreden etter fjerningen fra lokalet, som kunne begrunne videre frihetsberøvelse, sml. til kontrast XR-7 avsnitt 41.

Den frifinnende lagmannsrettsdommen bygget på at demonstrantene ikke utgjorde en sikkerhetsrisiko, at de kunne vært legitimert på stedet, samt at det ikke var risiko som følge av tilsig av personer utenfor. Eventuell fare for uorden utenfor departementet burde uansett blitt møtt med mindre inngripende midler. Frihetsberøvelsen fremstår ikke som en «last resort» og var ikke nødvendig. Det var i alle tilfeller ikke nødvendig å frakte demonstrantene bort mer enn et lite stykke fra de øvrige demonstrantene. Innbringelsen utgjorde dermed en krenkelse av demonstrantenes rettigheter etter EMK artikkel 5, som i seg selv må lede til frifinnelse i saken.

Uavhengig av om innbringelsen skulle være i strid med nasjonal lov eller EMK artikkel 5 eller ikke, vil straffereaksjonen i form av bot, sett på bakgrunn av de samlede tiltakene uansett være et uproporsjonalt inngrep i demonstrantenes ytrings- og forsamlingsfrihet jf. EMK artikkel 11 jf. artikkel 10. Det anføres at å gi straffesanksjoner i denne saken mangler grunnlag i allmennpreventive hensyn, og kan ha en negativ og uønsket nedkjølende effekt.

I dette henseende blir sakens bakgrunn relevant. En frifinnelse vil sende signaler, som er ønskelige og som får begrenset virkning.

Hvis staten igjen skulle unnlate å følge opp en rettskraftig dom fra Høyesterett i storkammer om et pågående menneskerettsbrudd, bør demonstranter som ellers opptrer fredelige og som har forsøkt og uttømt samtlige politiske og lovlige midler som finnes, heller ikke tåle straffetrussel.

4 OM REALITETSBEHANDLING AV SAKEN

Dersom påtalemyndighetens anke fører frem, er denne side av den oppfatning at de nødvendige forutsetningene ikke vil være til stede for at Høyesterett kan avsi ny dom jf. strpl. § 345 annet ledd. For at dette forsvarlig skal kunne gjøres, må Høyesterett ha faktisk og rettslig grunnlag for riktig tolkning og anvendelse av alle relevante spørsmål for avgjørelsen av skyldspørsmålet, herunder de relevante momenter i helhetsvurderingen XR-1 og XR-2 gir anvisning på.

Med vennlig hilsen
ELDEN ADVOKATFIRMA AS

Maria Hessen Jacobsen
advokat